

Testovatelnost ve filosofii

Ve vědě se pro hypotézy přísně požaduje testovatelnost; otázkou je ovšem, co tou testovatelností rozumíme. Tak třeba v matematice jde o dokazatelnost nějakého teorému nebo nějaké věty: v čem spočívá jejich „dokazatelnost“? Každý důkaz musí být pochopen; když někdo důkaz nepochopí, pak pro něho věta zůstává neprokázaná (a musí věřit, že jiní, kteří byli schopni důkaz pochopit, se nemýlili). Pochopení je však naší myšlenkovou aktivitou, a ta je spjata s určitými způsoby myšlenkového přístupu. Tyto způsoby jsou v dané době a v dané vědě spíše obecným návykem než něčím dokázaným (místo důkazu se tu poukazuje k tomu, že to „funguje“ nebo že to tak naprostá většina vědců v daném oboru přijímá a sama dělá). Když někdo přijde s novou myšlenkou, která je tak zásadní, že vyžaduje změnu některých myšlenkových přístupů, musí poukázat na to, že ono dosavadní „fungování“ mělo některé vady, které mohou být jeho novým přístupem zvládnuty a překonány. Přesto má s přesvědčováním svých kolegů v oboru značné potíže. A je tomu tak dokonce v přírodních vědách, kde je možno většinu hypotéz ověřovat „objektivně“, např. měřením. Už ve společenských resp. humanitních oborech je situace mnohem složitější a tzv. testovatelnost je možné jen v některých směrech, které většinou nejsou pro danou hypotézu rozhodující. – Ve filosofii má samo vymýšlení a formulování hypotéz zcela jiný smysl. Cílem filosofického zkoumání není „odhalení skutečnosti“, protože odhalit skutečnost v jejím celku (a bez tohoto vztahu k celku není filosofie možná ani myslitelná) nelze (podrobnější výklad je třeba podat zvlášť). Cílem filosofie není a ni vytvoření nějakého systému – systematickosti náleží jen k důležitým metodám, tedy prostředkům filosofování (ve filosofii má tato metoda mnohem větší důležitost než ve vědách, zejména přírodních, kde je občas možno se nějak opřít o některá tzv. „fakta“, resp. ověřit, zda se teorie „kryje“ se skutečností. Jedním z předních úkolů filosofie je na jedné straně odkrývat nedostatky a vady dosavadních myšlenkových přístupů (a to nejen filosofických, ale třeba i vědeckých, neboť vědy nedisponují kompetencí ke kontrole vlastního myšlení); a to se může zhusta provádět prostě tím, že se vymyslí hypotéza alternativní a žádá se její vyvrácení nebo aspoň oprávněné zpochybnění. Ta alternativa nemusí být provedena v podobě precizního vědeckého výkladu, nýbrž v podobě navržení jiných premis nebo jiných základních předpokladů a přístupů. Ovšem žádná odborná věda není vybavena příslušnými myšlenkovými prostředky, jak své vlastní předpoklady a přístupy obhájit. Buď se v tom případě musí obrátit na filosofy, kteří by to mohli udělat za ni, anebo se do filosofické obhajoby pustit na vlastní pěst, ale v tom případě diletantsky.

(Písek, 030914-1.)